

УДК 246.6.001.32(045)
DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2025.2.28>

Соколовський Олег Леонідович
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії та політології
Житомирського державного університету імені Івана Франка
вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, Україна
orcid.org/0000-0003-2228-3040

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОГНОЗУВАННЯ РЕЛІГІЙНОЇ СИТУАЦІЇ ЯК СВІТОГЛЯДНОГО ФЕНОМЕНУ

***Актуальність проблеми** зумовлена глибокими трансформаціями релігійного середовища в Україні, зокрема у зв'язку з соціополітичними кризами, інституційними зрушеннями в православному середовищі та глобальними секуляризаційними й постсекулярними тенденціями. У таких умовах набуває ваги потреба в науково обґрунтованих механізмах прогнозування, здатних забезпечити ефективне управління релігійною сферою, попередження конфліктів та розвиток партнерства між державою, суспільством і релігійними організаціями. **Метою дослідження** є розкриття теоретико-методичних засад прогнозування релігійної ситуації, аналіз застосування відповідних методів до емпіричних даних та обґрунтування практичної значущості прогнозних підходів для формування збалансованої релігійної політики. **Методи дослідження.** У роботі використано міждисциплінарний підхід, що поєднує філософські, релігієзнавчі, соціологічні, правові й управлінські методи. Окрему увагу приділено релігієзнавчій експертизі як специфічному механізму правового й світоглядного регулювання державно-конфесійних відносин. **Результатом дослідження** є побудова концептуальної моделі прогнозування релігійної ситуації з урахуванням складності, динамізму та гетерогенності релігійного поля. У роботі визначено типи знань, що лежать в основі прогнозування (інтуїтивні, емпіричні, аналітичні), встановлено критерії достовірності інформації, розроблено логіку вибору методів прогнозування залежно від ступеня визначеності ситуації. На основі соціологічного моніторингу стану і тенденцій розвитку релігійності українського суспільства, здійснено аналіз актуальних трендів, таких як харизматизація, секуляризація та зміна парадигми православного самосвідомлення. Розглянуто приклад використання коротко – та середньострокових прогнозів у контексті українського православ'я, зокрема з урахуванням позицій фахівців, що дозволяє виокремити нормативні сценарії розвитку конфесійної динаміки.*

***Ключові слова:** методика наукових досліджень, методи навчання, філософські дисципліни, релігієзнавство, релігійний процес, прогнозування.*

Вступ. Актуальність прогностичної проблематики зумовлена необхідністю розробки теоретико-методичних засад для аналізу релігійної ситуації в Україні в умовах її інтенсивних трансформацій. Ці зміни спричинені як внутрішніми соціополітичними кризами, так і глобалізаційними процесами, які істотно впливають на структуру релігійної ідентичності та взаємодію між сакральним і профанним. Враховуючи значну інституційну мобільність конфесій, особливо в православному середовищі, виникає потреба у створенні чітко визначених теоретичних підходів та методологічних інструментів, здатних об'єктивно оцінювати релігійні трансформаційні процеси. Зокрема, у релігієзнавчому дискурсі актуалізуються нові теоретико-методичні парадигми, такі як аналіз секуляризації та постсекулярності, що вимагають застосування інтегративних методів дослідження. Важливою складовою є міждисциплінарний підхід, який поєднує філософські, соціологічні, культурологічні та правові методи для розуміння релігійної динаміки. Застосування таких методів, як прогнозування, моделювання, сценарний аналіз та соціологічний моніторинг, дозволяє не лише фіксувати емпіричні зміни, але й інтерпретувати їх через призму ширших теоретичних концептів, таких як телеологія суспільного розвитку. Це зумовлює не лише встановлення фактів змін у релігійній сфері, але й побудови методологічної рамки для

прогнозування та управління релігійними процесами, що є важливою складовою формування ефективної релігійної політики та сприяння гармонізації взаємовідносин між релігійними інституціями та суспільством у цілому.

Метою дослідження є розкриття теоретико-методичних засад прогнозування релігійної ситуації, аналіз застосування відповідних методів до емпіричних даних та обґрунтування практичної значущості прогнозних підходів для формування збалансованої релігійної політики.

Методи дослідження. У роботі використано міждисциплінарний підхід, що поєднує філософські, релігієзнавчі, соціологічні, правові й управлінські методи. Застосовано методи екстраполяції тенденцій, прогнозування, моделювання, сценарного аналізу, сегментації об'єкта прогнозу, а також методи соціологічного моніторингу. Окрему увагу приділено релігієзнавчій експертизі як специфічному механізму правового й світоглядного регулювання державно-конфесійних відносин.

Результати дослідження. Для формування об'єктивної прогностичної картини в межах філософсько-релігієзнавчого аналізу необхідною умовою виступає всебічне осмислення методологічної бази прогнозування, зокрема класифікації основних підходів, темпоральних параметрів передбачення та епістемологічних джерел, що забезпечують конструювання відповідних моделей майбутнього. Залежно від змісту прогнозних задач і ступеня їхньої складності, виділяють кілька рівнів прогнозування – оперативне, короткотермінове, середньотермінове, довготермінове та наддовготермінове (футурологічне) передбачення.

Оперативний прогноз орієнтований на часовий горизонт, у межах якого не очікується принципових трансформацій об'єкта аналізу, його кількісні та якісні параметри залишаються стабільними. Короткотермінове прогнозування зосереджене переважно на кількісних змінах у межах відносно стабільної структури, тоді як довготермінове передбачає не лише кількісні, а й якісні, тобто структурно-функціональні зрушення. Середньотермінове прогнозування займає проміжну позицію, акумулюючи ознаки як коротко-, так і довготермінових моделей [1, с. 11–12]. Наддовготермінові (футуристичні) прогнози ґрунтуються на гіпотезах про можливі парадигмальні зміни в онтології релігійного знання, його соціокультурному функціонуванні та світоглядних трансформаціях.

У сучасних умовах, коли соціальна реальність характеризується високим рівнем динамізму й нелінійністю змін, темпоральний критерій більше не може виступати єдиною підставою для типологізації методів прогнозування. Відтак, доцільною видається розробка складних класифікацій, що базуються на сукупності чинників таких як тривалості прогностичного горизонту, системній повноті охоплення об'єкта (цілісний феномен або його окремі підструктури), а також фазності процесуальних змін (етапи трансформації релігійної системи).

Прогнози, які формуються у режимі реального часу, тобто миттєвого реагування без можливості впливу на події, позбавлені евристичної цінності в релігієзнавчому дискурсі, оскільки не відповідають інерційній природі релігії як елементу соціальної надбудови. Як зазначає В. Токман, релігія належить до найбільш інертних елементів суспільної структури [2, с. 189]. Проте, з позицій сучасної аналітики, важливо враховувати внутрішню диференціацію релігійного поля коли окремі конфесійні традиції, деномінації та новітні релігійні утворення демонструють варіативність адаптивних механізмів та темпів еволюційної динаміки.

Крім того, актуальним є концепт «ущільнення часу», що відображає тенденцію до прискорення історичних і культурних процесів. У ретроспективі це простежується як поступове зменшення тривалості епох від тривалого домодерного часу до стрімкої зміни історичних фаз у модерні й постмодерні [3, с. 16]. Історичний поступ втрачає лінійність і набуває рис концентрованого розвитку, де століття історичного досвіду зменшується до меж одного покоління або навіть однієї декади. В таких умовах застосування традиційних аналогій і моделей прогнозування вимагає критичної переоцінки та модернізації методологічного підходу.

Функціональна роль релігії як соціокультурної системи, її місце у структурі суспільства, а також характер взаємодії з іншими підсистемами не є сталою всупереч спробам окремих представників теологічної традиції репрезентувати її як статичну, позачасову сутність. Релігія

перебуває у постійному стані трансформації, що зумовлено її прагненням до розширення екзистенційного, символічного та соціального впливу, збільшення кількості adeptів та модернізації форм комунікації. Вектор змін у релігійній ситуації визначається не лише абстрактними закономірностями чи універсальними соціальними чинниками, а й конкретними, емпірично верифікованими факторами, що мають просторово-часову локалізацію та варіативну динаміку.

У цьому контексті вибір відповідних методів прогнозування вимагає урахування умов реалізації прогнозу, які за ступенем визначеності поділяються на детерміновані (ґрунтуються на фіксованих, стабільних параметрах), стохастичні (імовірнісні), в межах яких можливо змоделювати розподіл можливих станів системи та умови з високим рівнем невизначеності, в тому числі з участю раціонального опонента, що потребує застосування концептуальних інструментів теорії ігор.

У силу вищезазначених характеристик, найбільш оптимальними в аналізі релігійних трансформацій є короткотермінові та середньотермінові прогнози, які дозволяють утримувати баланс між рівнем передбачуваності та адаптивністю моделей. Що стосується наддовготермінових (футурологічних) прогнозів, вони потребують окремого теоретико-методологічного підходу з опорою на сценарне моделювання, стратегічне сканування джерел і аналіз трендів, зокрема у світовому релігієзнавстві, соціології та культурології [4, с. 107–108].

Залежно від ступеня формалізації знань про об'єкт прогнозування, методи передбачення поділяють на інтуїтивні (базуються на феноменологічному досвіді, суб'єктивному сприйнятті об'єкта, часто передрефлексивні й вербалізуються із труднощами), описові (здійснюються за допомогою природної мови шляхом наративного аналізу або експертного висловлення) та формалізовані (використовують математичний апарат, аналітичні або симуляційні моделі для кількісного опису процесів).

У цілому процес ухвалення рішень щодо вибору методу прогнозування можна частково формалізувати, базуючись на вимогах до точності прогнозу, рівня обґрунтованості та репрезентативності емпіричних даних про релігійну ситуацію. За наявності достатнього масиву достовірної інформації, доцільно застосовувати апробовані кількісні методи, що продемонстрували ефективність у гуманітарних дисциплінах. У випадку, коли структури взаємозв'язків у межах об'єкта прогнозування є відомими, а ймовірність суттєвих зрушень невелика, найбільш доцільним є використання методів екстраполяції. У разі очікуваних якісних змін, релевантним стає застосування ймовірнісного моделювання, доповненого структурною декомпозицією об'єкта на менші, більш керовані одиниці [5, с. 108–109].

Прикладом такої аналітичної стратегії є прогностичні оцінки релігійної ситуації у контексті українського православ'я. Актуальний етап розвитку православ'я в Україні характеризується як фаза глибинних якісних змін, насамперед у сфері духовної освіти та в трансформації парадигми ідентичності конфесій. Цей процес вимагає переходу до нових моделей комунікації з віруючими, що виходять за межі традиційного адміністративного або харизматичного впливу. Такий аналіз включає оцінне судження та орієнтир на бажану траєкторію розвитку, може бути класифіковане як нормативний прогноз [6].

У межах методу екстраполяції досліджуються тенденції та циклічні коливання динаміки спостережуваних соціорелігійних показників. Основна методологічна передумова цього підходу полягає в припущенні про збереження впливу тих самих детермінант, що зумовлювали розвиток об'єкта в минулому на його майбутній стан. Саме тому, екстраполяційний підхід виявляється найбільш релевантним для побудови коротко – та середньотермінових прогнозів, особливо за умов стабільності зовнішнього соціокультурного контексту. Саме ця інерційність розвитку забезпечує основу для формулювання передбачень.

У застосуванні до релігійної сфери, зокрема щодо загальнонаціонального або конфесійного рівня, екстраполяція можлива за умови виокремлення домінантного тренду, який можна інтерпретувати як стійкий і репрезентативний для аналізованого періоду. У тих випадках, коли об'єктивні кількісні та якісні дані є фрагментарними або відсутні, доцільним стає використання експертно-аналітичних методів прогнозування. Зокрема, методи експертного оцінювання

мають вагоме значення в царині релігієзнавчої експертизи, яка набуває особливої значущості як інструмент правового та управлінського регулювання взаємодії між релігійними інституціями й державою.

Формування прогностичного фону для оцінки релігійної ситуації вимагає системного залучення різних типів знань як інтуїтивних (імпліцитних, неусвідомлених), так і усвідомлених, із подальшим розподілом за критерієм достовірності. До таких належать достовірні знання, які отримані з верифікованих джерел, відносно достовірні знання, що походять з випадкових або частково перевірених джерел й інформація з потенційним навмисним викривленням, яку слід критично аналізувати.

Реальний прогностичний контекст, як правило, формується на перетині всіх трьох типів інформаційного забезпечення. У межах національних джерел, варто зазначити, що надана державними структурами інформація, яка торкається релігійної сфери часто обмежується кількісними показниками (наприклад, число зареєстрованих організацій, культових споруд, релігійних ЗМІ, навчальних закладів), не охоплюючи при цьому якісні аспекти функціонування релігійних інституцій. Зокрема, офіційна звітність у «Формі 1» Державної служби України з етнополітики та свободи совісті [7], демонструє спрощене групування великої кількості релігійних організацій під узагальненими рубриками «інші», що унеможливорює точний міжконфесійний аналіз. Ці категорії охоплюють різноманітні течії від менш чисельних християнських спільнот до новітніх релігій орієнталістського походження.

Отже, наявність чітко структурованої, повної та достовірної соціологічної інформації про стан релігійної мережі в Україні є критично важливою передумовою як для розуміння конфесійного ландшафту, так і для ефективного моделювання його можливих трансформацій. Це, своєю чергою, створює умови для обґрунтованої корекції політики в сфері державно-релігійних відносин та суспільної інтеграції.

Одним із важливих інструментів регуляції державно-конфесійних відносин у сучасних соціумах виступає релігієзнавча експертиза, яка функціонує на перетині юридичної, соціологічної та гуманітарно-наукової сфер. Її призначення полягає не лише у формальному підтвердженні легітимності чи правомірності діяльності релігійних організацій, а й у комплексній оцінці релігійного чинника як потенційного джерела соціального впливу, конфліктогенності чи інтеграції [7]. У цьому контексті релігієзнавча експертиза слугує важливою частиною процесу прогнозування розвитку релігійної ситуації та прийняття управлінських рішень.

Методологічна основа експертного оцінювання релігійної ситуації спирається на такі принципи як міждисциплінарність, що дозволяє інтегрувати релігієзнавчі, соціологічні, культурологічні та правові підходи; неупередженість і об'єктивність, що забезпечується дотриманням академічних стандартів у процесі збору й аналізу даних; оперативність і релевантність, що вимагає врахування актуальної суспільно-політичної кон'юнктури [8].

У практичному вимірі експертиза виконує кілька ключових функцій. До них належать діагностична (виявлення потенційно проблемних зон у державно-конфесійних або міжконфесійних взаємодіях), прогностична (формулювання сценаріїв розвитку релігійної ситуації на основі аналізу динаміки поведінки релігійних суб'єктів, нормативної бази, суспільних настроїв), нормативно-оціночна (визначення відповідності діяльності релігійних об'єднань чинному законодавству та міжнародним стандартам у сфері прав людини), комунікаційна (формування дискурсу між державними органами, релігійними організаціями та громадянським суспільством) [9].

Зокрема, в умовах посилення політичної турбулентності та зростання ідеологічного тиску, релігієзнавча експертиза має виконувати не лише пасивну, а й активну функцію не просто фіксувати вже наявні факти чи зміни, а слугувати інструментом передбачення потенційних викликів і загроз, зумовлених релігійним чинником. Таким чином, вона стає компонентом державної стратегії управління релігійною сферою, у тому числі в межах реалізації національної безпекової політики.

Окрему увагу в цьому контексті варто приділити проблемі незалежності експертизи, що зумовлена як організаційно-фінансовими аспектами (залежність від замовника), так і можливим

ідеологічним впливом на експертні інституції. У зв'язку з цим актуалізується потреба у створенні незалежних аналітичних центрів, які б поєднували академічну експертизу з практичними потребами державної політики.

Із методологічної точки зору, прогнозування на основі експертних оцінок може здійснюватися за допомогою низки усталених методів, зокрема методу Дельфі для отримання консолідованої думки групи фахівців з високим рівнем експертної компетентності [10]; методу аналітичних сценаріїв у випадках, коли можливі різні траєкторії розвитку ситуації залежно від зовнішніх і внутрішніх чинників [11]; методу SWOT-аналізу для ідентифікації сильних і слабких сторін об'єкта прогнозування, а також зовнішніх можливостей і загроз [12].

У межах релігійного прогнозування методологічна перевага віддається комбінації якісного контент-аналізу, експертних інтерв'ю та оцінки емпіричних даних, що забезпечує збалансованість між формальними та неформальними методами пізнання. Це дає змогу створити адаптивну систему, здатну реагувати на динаміку змін у релігійній сфері як на макрорівні (державно-конфесійна політика), так і на мікрорівні (зміни в місцевих релігійних громадах).

У контексті складності, динамічності й багатofакторності сучасного релігійного простору України особливої актуальності набуває сценарне прогнозування, яке дозволяє уявити можливі траєкторії розвитку подій за різних комбінацій чинників. На відміну від екстраполятивного підходу, що передбачає проєкцію наявних тенденцій у майбутнє, сценарний метод базується на конструкції альтернативних варіантів розвитку, які залежать від зміни зовнішніх і внутрішніх передумов.

Основною перевагою сценарного методу є його гнучкість і адаптивність, він дозволяє аналізувати події, що характеризуються високим ступенем невизначеності, зокрема ті, що мають соціокультурну, ідеологічну або геополітичну природу. Саме тому цей метод активно використовується в стратегічному плануванні, у тому числі у сфері національної безпеки, державної гуманітарної політики та релігійного менеджменту.

Сценарії формуються на основі поєднання таких аналітичних етапів як ідентифікація ключових драйверів змін, що впливають на релігійну ситуацію (законодавчі зміни, геополітична ситуація, демографічні тренди, соціальні настрої, міжконфесійна конкуренція); оцінка ступеня їхньої невизначеності та впливовості; комбінування змінних у конфігурації, що утворюють логічно узгоджені сценарії; прогнозування наслідків кожного сценарію для релігійної системи в цілому та окремих конфесій зокрема.

У межах сценарного прогнозування виокремимо три базові сценарії розвитку релігійної ситуації в Україні на середньострокову та довгострокову перспективу. Перший це сценарій інституційної стабілізації: умовою реалізації є збереження тенденцій демократизації релігійного життя, подальше вдосконалення законодавства, інтенсифікація діалогу між релігійними організаціями та державою. У цьому випадку відбувається консолідація навколо домінантних конфесій, посилення ролі міжконфесійної співпраці, зниження конфліктного потенціалу. Другий – сценарій конфліктної поляризації, який можливий за умов загострення політичної ситуації, використання релігійного чинника в інформаційних війнах, штучного підживлення міжконфесійних конфліктів ззовні. У такому разі зростає кількість локальних релігійних конфліктів, загострюються ідентичнісні протистояння, посилюється сегментація релігійного поля. Третій включає сценарій плюралістичної фрагментації, який передбачає поступове зростання кількості новітніх релігійних течій без юридичного оформлення та зниження впливу традиційних конфесій. Цей сценарій супроводжується трансформацією релігійності у бік індивідуалізму, зменшенням ролі релігійних інституцій як колективних авторитетів.

У рамках футурологічного аналізу ми звертаємося до методів сканування літератури, аналізу тенденцій та експертного моделювання, що дозволяє виявити латентні зміни, які не є одразу очевидними, але можуть суттєво вплинути на релігійну ситуацію в майбутньому. До таких тенденцій, зокрема, належать цифровізація релігії (розвиток онлайн-пасторальних практик, віртуальні спільноти віруючих, «церкви у метавсесвіті») [13], глобальна міграція як чинник мультикультурності й релігійної трансформації локальних громад [14], екологічна етика

й релігія сприяючи зміцнення релігійного дискурсу у бік соціальної відповідальності, залучення до глобальних моральних викликів [15], постсекуляризація, що виявляється у нових формах інституалізованої духовності, зростанні суспільного запиту на метафізичні сенси, навіть у науково-технологічному середовищі [16]. У поєднанні зі сценарним аналізом ці тенденції утворюють ґрунт для концептуальної побудови адаптивної моделі управління релігійним простором, здатної відповідати на виклики постмодерного світу.

Сучасні виклики, що постають перед релігійною сферою, засвідчують необхідність переходу від реактивного до превентивного типу регулювання. У цьому контексті використання прогнозів дає змогу ідентифікувати потенційно конфліктогенні зони, а саме регіони, де існує висока щільність міжконфесійного співіснування при зниженій комунікативній інтегрованості. Це дозволяє формувати регіональні стратегії взаємодії з релігійними інституціями, враховуючи їхній історичний, етнокультурний та соціальний контекст. Здійснювати культурно-освітню інтервенцію шляхом підтримки духовно-академічних і громадянсько-освітніх ініціатив, спрямованих на формування плюралістичного релігійного дискурсу. Розробляти нормативні акти з урахуванням емпіричних прогнозних моделей, що ґрунтуються на соціологічному, правовому й антропологічному аналізі.

Особливе значення набуває формування комунікативної платформи між державними органами, академічними інституціями та представниками релігійних організацій. Така платформа дозволяє верифікувати експертні оцінки, здійснювати колективне опрацювання сценаріїв розвитку ситуації, а також впроваджувати механізми спільного ухвалення стратегічних рішень.

Висновки. Таким чином, сучасне релігієзнавство вимагає комплексної інтеграції класичних і новітніх підходів для глибшого аналізу релігійної ситуації. Використання методів моделювання в релігієзнавчих дослідженнях відкриває перспективи для створення концептуальних матриць, що можуть бути корисними при аналізі, прогнозуванні та управлінні релігійними процесами. До найефективніших інструментів релігійного прогнозування належать методи прогнозного аналізу, моделювання соціорелігійних процесів, сценарне проектування, сегментація релігійного поля, а також систематичний соціологічний моніторинг. Однак, ефективність цих підходів потребує врахування складності релігійних явищ і їх еволюційної природи як соціокультурних феноменів. У цьому контексті важливим є впровадження синергетичної парадигми, яка дозволяє розглядати релігійні системи через призму принципів самоорганізації, з притаманними їм внутрішніми законами розвитку. Це також вимагає відмови від директивних адміністративних схем управління та переходу до умов, що сприяють автономному розвитку релігійного середовища, дозволяючи проявлятися власним тенденціям його еволюції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки. Монографія. К.: НІСД, 2010. 288 с.
2. Токман В. Конфесійне середовище українського соціуму: аналіз ключових параметрів. *Гуманітарна політика Української Держави в новітній період: моногр.* К.: НІСД, 2006. С. 179–198.
3. Корж Г.В., Васильченко Р.В. Світоглядна культура: традиції та сучасність: Монографія. Харків: ФОП Панов А.М., 2020. 212 с.
4. Титаренко В. В. Особливості прогнозування як складової практичного релігієзнавства. *Релігієзнавство в Київському університеті: інституційний та персональний виміри*: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. К., 2014. С. 106–110.
5. Титаренко В. В. Функціональне значення релігійної ситуації як складноорганізованої системи. *Релігія в проблемах її структури й функціональності. Українське релігієзнавство.* 2016. № 78. С. 106–115.
6. Саган О. Нові виклики у православ'ї в Україні – чи будуть нові відповіді? URL: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/52824/ (дата звернення: 20.04.2025).
7. Звіт про мережу релігійних організацій станом на 1 січня 2025 року. URL: *Державна служба України з етнополітики та свободи совісті*. <https://dess.gov.ua/religion/> (дата звернення: 20.04.2025).

8. Титаренко В. Прогнозування змін релігії. *Українська релігієзнавча енциклопедія*. За редакцією професора Анатолія Колодного. Том другий. Київ: Інтерсервіс, 2023. С. 731–732.

9. Пономаренко Н. Експертиза в освіті: особливості, функції, типи. *Освітологія*. 2015. № 4. С. 61–64.

10. Rowe G. The Delphi technique as a forecasting tool: issues and analysis. *International Journal of Forecasting*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0169207099000187> (дата звернення: 20.04.2025).

11. Scenarios. *Baremetrics*. URL: <https://help.baremetrics.com/en/articles/8174581-scenarios> (дата звернення: 20.04.2025).

12. Kenton W. How to Perform a SWOT Analysis. 2025. URL: <https://www.investopedia.com/terms/s/swot.asp> (дата звернення: 20.04.2025).

13. Guichun J. Virtual Reality Church as a New Mission Frontier in the Metaverse: Exploring Theological Controversies and Missional Potential of Virtual Reality Church. *Transformation An International Journal of Holistic Mission Studies* 2020. URL: <https://www.jstor.org/stable/27081817> (дата звернення: 20.04.2025).

14. Kobia S. Global migration and new ecclesial realities. *World Council of Churches*. URL: <https://www.oikoumene.org/resources/documents/global-migration-and-new-ecclesial-realities> (дата звернення: 20.04.2025).

15. Abumoghli I. The Role of Religions, Values, Ethics, and Spiritual Responsibility in Environmental Governance and Achieving the Sustainable Development Agenda. *Religion and Development*. URL: <https://www.sciencedirect.com/org/science/article/pii/S275079472400006X> (дата звернення: 20.04.2025).

16. Possamai A. New Spiritualities in Western Societies. *Oxford Research Encyclopedia of Religion*. URL: <https://surli.cc/zhd blu> (дата звернення: 20.04.2025).

REFERENCES

1. Horbulin, V. P., Kachynskyi, A. B. (2021). *Stratehichne planuvannya: vyrishennia problem natsionalnoi bezpeky*. Monohrafiia. [Strategic Planning: Solving National Security Problems. Monograph]. K.: NISD. [in Ukrainian]

2. Tokman, V. (2006). *Konfesiine seredovyshe ukrainskoho sotsiumu: analiz kliuchovykh parametrov*. [The Confessional Environment of Ukrainian Society]. *Humanitarna polityka Ukrainy v Derzhavnykh i novitnykh period: monohrafiia*. K.: NISD, 2006. S. 179–198. [in Ukrainian]

3. Korzh, H. V., Vasylchenko, R. V. (2020). *Svitohliadna kultura: tradytsii ta suchasnist: Monohrafiia*. [Worldview Culture: Traditions and Modernity: Monograph]. Kharkiv: FOP Panov A.M. [in Ukrainian]

4. Tytarenko, V. V. (2014). *Osoblyvosti prohnozuvannya yak skladovoi praktychnoho relihiieznavstva*. [Features of forecasting as a component of practical religious studies]. *Relihiieznavstvo v Kyivskomu universyteti: instytutsiinyi ta personalnyi vymiry: Materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf.* K.. S. 106–110. [in Ukrainian]

5. Tytarenko, V. V. (2016). *Funktsionalne znachennia relihiinoi sytuatsii yak skladnoorhanizovanoi systemy*. [Functional significance of the religious situation as a complexly organized system]. *Relihiia v problemakh yii struktury y funktsionalnosti. Ukrainske relihiieznavstvo*. № 78. S. 106–115 [in Ukrainian].

6. Sahan, O. *Novi vyklyky u pravoslavi v Ukraini – chy budut novi vidpovidi?* [New Challenges in Orthodoxy in Ukraine – Will There Be New Answers?]. URL: http://risu.org.ua/ua/index/exrert_thought/analytis/52824/ (data zvernennia: 20.04.2025). [in Ukrainian].

7. *Zvit pro merezhu relihiinykh orhanizatsii stanom na 1 sichnia 2025 roku*. [Report on the Network of Religious Organizations as of January 1, 2025.]. URL: <https://dess.gov.ua/religion/> (data zvernennia: 20.04.2025). [in Ukrainian]

8. Tytarenko, V. (2023). *Prohnozuvannya zmin relihii*. [Forecasting changes in religion]. *Ukrainska relihiieznavcha entsyklopediia*. Za redaktsiieiu profesora Anatoliia Kolodnoho. Tom druhyi. Kyiv: Interservis. S. 731–732. [in Ukrainian]

9. Ponomarenko, N. (2015). *Ekspertyza v osviti: osoblyvosti, funktsii, typy*. [Expertise in Education: Features, Functions, Types]. *Osvitohliad*. № 4. S. 61–64. [in Ukrainian]

10. Rowe G. The Delphi technique as a forecasting tool: issues and analysis. *International Journal of Forecasting*. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0169207099000187> (data zvernennia: 20.04.2025). [in English]

11. Scenarios. *Baremetrics*. URL: <https://help.baremetrics.com/en/articles/8174581-scenarios> (data zvernennia: 20.04.2025). [in English]
12. Kenton, W. How to Perform a SWOT Analysis. 2025. URL: <https://www.investopedia.com/terms/s/swot.asp> (data zvernennia: 20.04.2025). [in English]
13. Guichun, J. Virtual Reality Church as a New Mission Frontier in the Metaverse: Exploring Theological Controversies and Missional Potential of Virtual Reality Church. *Transformation An International Journal of Holistic Mission Studies* 2020. URL: <https://www.jstor.org/stable/27081817> (data zvernennia: 20.04.2025). [in English]
14. Kobia, S. Global migration and new ecclesial realities. *World Council of Churches*. URL: <https://surli.cc/chjhqn> (data zvernennia: 20.04.2025). [in English]
15. Abumoghli, I. The Role of Religions, Values, Ethics, and Spiritual Responsibility in Environmental Governance and Achieving the Sustainable Development Agenda. *Religion and Development*. URL: <https://www.sciencedirect.com/org/science/article/pii/S275079472400006X> (data zvernennia: 20.04.2025). [in English]
16. Possamai, A. New Spiritualities in Western Societies. *Oxford Research Encyclopedia of Religion*. URL: <https://surli.cc/zhd blu> (data zvernennia: 20.04.2025). [in English]

Sokolovskyi Oleh Leonidovych

Doctor of Sciences (Philosophy), Professor,
Professor at the Department of Philosophy and Political Science
Zhytomyr Ivan Franko State University
40, Velyka Berdychivska str., Zhytomyr, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2228-3040

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF FORECASTING THE RELIGIOUS SITUATION AS A WORLDVIEW PHENOMENON

The article examines the processes of forecasting religious situations as both an instrumental and worldview phenomenon within the frameworks of religious studies analysis, public policy, and the philosophy of religion. The relevance of the issue is driven by profound transformations in Ukraine's religious landscape, particularly in connection with sociopolitical crises, institutional shifts within the Orthodox environment, and global trends of secularization and post-secularism. Under these conditions, the need for scientifically grounded forecasting mechanisms becomes increasingly important to ensure effective management of the religious sphere, prevent conflicts, and foster partnerships between the state, society, and religious organizations. The aim of the study is to reveal the methodological foundations of forecasting religious situations, analyze the application of relevant methods to empirical data, and substantiate the practical significance of prognostic approaches for the development of a balanced religious policy. Particular attention is paid to religious studies expertise as a specific mechanism of legal and worldview regulation in state-confessional relations. The outcome of the study is the construction of a conceptual model for forecasting religious situations, taking into account the complexity, dynamism, and heterogeneity of the religious field. The research identifies the types of knowledge underlying forecasting (intuitive, empirical, analytical), establishes criteria for the reliability of information, and develops a logic for selecting forecasting methods based on the level of situational uncertainty. Based on sociological monitoring of religiosity trends in Ukrainian society the study analyzes current trends such as charismaticization, secularization, and the paradigm shift in Orthodox self-awareness. The article also presents an example of using short – and medium-term forecasts in the context of Ukrainian Orthodoxy, including expert perspectives, which enables the identification of normative scenarios for confessional dynamics.

Key words: scientific research methodology, teaching methods, philosophical disciplines, religious studies, religious process, forecasting.